

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра загальної та практичної психології

Дипломна робота
(бакалавра)

з теми: **«ФОРМУВАННЯ САМООРГАНІЗОВАНOSTІ БАТЬКІВ, ЯКІ
ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала: здобувач вищої освіти
Ps1-B19z групи
спеціальності 053 Психологія
(заочна форма здобуття освіти)
Лиськова Ангеліна Ігорівна

Керівник:
Гончарук Наталія Миколаївна,
доктор психологічних наук,
доцент, доцент кафедри
загальної та практичної психології

Рецензент:
Сімко Руслан Теодорович,
кандидат психологічних наук,
доцент, доцент кафедри
загальної та практичної психології

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ САМООРГАНІЗОВАНОСТІ У БАТЬКІВ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	7
1.1. Роль батьківського виховання у розвитку дітей дошкільного віку	7
1.2. Самоорганізованість як модель саморозвитку батьків, які виховують дошкільників.....	19
1.3. Співпраця батьків і педагогів в організації психологічного розвитку дітей дошкільного віку	26
Висновки до першого розділу.....	34
РОЗДІЛ 2. ПСИХОЛОГІЧНІ УМОВИ ТА МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ САМООРГАНІЗОВАНОСТІ У БАТЬКІВ	36
2.1. Визначення структури та критеріїв дослідження самоорганізованості у батьків, які виховують дітей дошкільного віку	36
2.2. Обґрунтування результатів дослідження самоорганізованості батьків, які виховують дітей дошкільного віку.....	44
Висновки до другого розділу	55
РОЗДІЛ 3. ПСИХОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ САМООРГАНІЗОВАНОСТІ У БАТЬКІВ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДОШКІЛЬНИКІВ	57
3.1. Обґрунтування програми формування самоорганізованості у батьків, які виховують дітей дошкільного віку.....	57
3.2. Методика та сучасні технології формування самоорганізованості у батьків та їхніх дітей.....	61
Висновки до третього розділу.....	80
ВИСНОВКИ	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	86
ДОДАТКИ.....	95

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Функціонування сім'ї як соціального інституту потребує особливого підходу до проблеми батьківського виховання. Важливе значення надається готовності батьків до виконання цієї важливої і складної соціальної ролі. Одним із критеріїв готовності є здатність організовувати виховні впливи, вміння бути авторитетом для своїх дітей, взірцем для наслідування ними батьківської поведінки. Ефективний розвиток батьківських стосунків вимагає певного ступеня зрілості. Вона включає певні вимоги до самоорганізованості у батьків, які передбачають їхню здатність планувати цілі виховного процесу, дотримуватись розпорядку, наполегливо і систематично йти до поставленої мети.

Зважаючи на це, актуалізовано пошук шляхів і засобів підвищення батьківської організованості як однієї з форм виховного впливу, яка б забезпечувала виховання у дітей моральних форм поведінки та соціальної відповідальності.

Проблема формування самоорганізованості батьків, які виховують дітей дошкільного віку знаходиться у полі зору науковців різних галузей. Феномен батьківства та виконання батьківських ролей вивчали Т. Алексеєнко, Е. Гура, Г. Борин, А. Залізник, І. Зверєва, Г. Притиск. Особливості функціонування і розвитку сім'ї досліджували О. Бондарчук, Н. Головатий, Т. Жаровцева. Стратегії виховного впливу аналізували А. Капська, В. Кравець, В. Постовий. Співпраця сім'ї та дошкільного закладу у вихованні дітей розкриваються у дослідженнях Т. Андрющенко, С. Кампова Т. Говорун, Л. Канішевської, Л. Кравця. Проблема формування відповідального ставлення до батьківства та організованості батьківських впливів розглядається у працях М. Бадіци, О. Богініч, О. Борисової, І. Загарницької.

Незважаючи на спроби науковців розв'язати проблему формування самоорганізованості батьків, які виховують дітей дошкільного віку, вона залишається недостатньо вивченою як у теоретичному, так у практичному

контексті. Актуальність проблематики, недостатній ступінь її розроблення, об'єктивна потреба конструктивного розв'язання зумовили вибір теми дослідження – **«Формування самоорганізованості батьків, які виховують дітей дошкільного віку»**

Мета дослідження – на основі теоретичного та емпіричного дослідження обґрунтувати та експериментально перевірити психологічні умови ефективного формування самоорганізованості у батьків, які виховують дітей дошкільного віку.

Гіпотеза дослідження. Формування самоорганізованості у батьків є компонентом відповідального ставлення до батьківства і буде ефективним за впровадження таких психологічних умов як цілеспрямована позитивна мотивація, потреба у відповідальному батьківстві, самодосконалення вольових якостей, чітке планування форм і засобів спільної взаємодії з дітьми, забезпечення розпорядку дня.

Відповідно до мети й гіпотези визначено **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу стану розробленості проблеми в психологічній теорії та практиці обґрунтувати сутність, структуру, роль самоорганізованості у батьків, які виховують дітей дошкільного віку

2. Розробити й апробувати методіку дослідження самоорганізованості у батьків. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості самоорганізованості.

3. Теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити психологічні підходи до формування самоорганізованості батьків, які виховують дітей дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – процес формування самоорганізованості у батьків, які виховують дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – психологічні підходи до формування самоорганізованості у батьків, які виховують дітей дошкільного віку.

Для вирішення представлених завдань застосовано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**: *теоретичні* – аналіз; синтез;

порівняння; моделювання; узагальнення, які використовуються для опрацювання та інтерпретації теоретичних джерел досліджуваної проблеми; *емпіричні* – тестування, анкетування, бесіда, експертне оцінювання, які застосовуються для встановлення рівнів сформованості досліджуваних конструктів; формувальний експеримент, який розроблено для перевірки ефективності психологічних умов формування самоорганізованості у батьків, які виховують дітей дошкільного віку, визначення кількісних і якісних показників за результатами експерименту; *математичної статистики* – для опрацювання дослідницьких даних та обчислення статистичних показників задля перевірки ефективності реалізації психологічних підходів до формування самоорганізованості як відповідального ставлення до батьківства.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу виконано на базі Кам'янець-Подільського закладу дошкільної освіти №21. До експерименту залучено 48 батьків та 24 дитини.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* обґрунтовано методикку дослідження самоорганізованості у батьків, які виховують дітей дошкільного віку; психологічні умови формування самоорганізованості як моделі саморозвитку батьків, які виховують дошкільників; удосконалено зміст психологічної роботи з батьками; обґрунтовано використання інтерактивних форм і методів у психологічній роботі з формування самоорганізованості у батьків; розроблено підходи до самоорганізованості (організаційно–діагностичний, діяльнісно–практичний і результативно–рефлексивний), визначено критерії, показники й рівні сформованості самоорганізованості у батьків, які виховують дошкільників;

– *уточнено* сутність понять «самоорганізованість», «самоменеджмент»;

– *подальшого розвитку* набули зміст, форми й методи формування самоорганізованості у батьків, які виховують дітей дошкільного віку.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні методики дослідження самоорганізованості у батьків, які

виховують дітей дошкільного віку; програми та навчально–методичних матеріалів щодо формування самоорганізованості як моделі саморозвитку батьків; реалізації програми на основі застосування інтерактивних форм і методів роботи. Одержані результати можуть слугувати основою для створення спецкурсів, спрямованих на формування самоорганізованості у батьків, які виховують дітей дошкільного віку.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження доповідалися на міжнародній науково–практичній конференції. Основні результати кваліфікаційної роботи викладено в 1 публікації автора, яка відображає основні наукові результати дослідження.

Структура та обсяг дипломної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (82 найменування, 21 з них – іноземною мовою), додатків. Повний обсяг роботи становить 138 сторінок, із них 95 – основний текст.

ВИСНОВКИ

Аналіз проблеми формування самоорганізованості у батьків, які виховують дітей дошкільного віку, уможливило здійснити низку теоретичних та експериментальних узагальнень. А саме, за результатами аналізу теоретичних першоджерел було отримано такі висновки:

1. Сім'я виступає первинним колективом, у якому діти отримують свої перші життєві навички. Зважаючи на це її роль у вихованні дошкільників є визначальною. У сім'ї діти отримують свої перші знання про правила поведінки у суспільстві, опановують вміння та навички, що стосуються організаційних аспектів повсякденної діяльності. Батьківська позиція передбачає побудову дисциплінарної лінії поведінки, управління та підтримку. Вона будується на принципах поваги до особистості дитини, опори на її позитивні сторони, дотримання цілеспрямованості, послідовності, планованості, узгодженості у питаннях виховання. Організаційними формами впливу на поведінку дошкільників є стимулювання, чітке дотримання розпорядку дня, зміна форм активності та відпочинку, вплив на моральні почуття; навіювання, переконання, психологічна підтримка, метод взірця, наслідування, привчання, тренування, оцінка та контроль.

Психологічний аналіз організованості як самоменеджменту батьківської поведінки дав підстави характеризувати її як здатність до оволодіння операційно-змістовими аспектами виховної діяльності. Самоорганізованість (або самоменеджмент) батьківської виховної діяльності є психологічним явищем, що об'єднує комплекс вольових вмінь: визначати виховну мету, планувати виховні впливи, організовувати щоденні активності та дозвілля, попередньо обмірковувати послідовність виховних впливів, вміти продуктивно розподіляти години праці і відпочинку; ефективно формувати алгоритм виховних дій; здійснювати самоконтроль у процесі виховної діяльності.

Неорганізованість батьків зумовлює неорганізованість у дітей. Основними чинниками формування неорганізованості у дітей можуть бути ігнорування батьківського почуття обов'язку; бездоглядність у ставленні до дітей; гіперопіка, що сприяє розвитку психогенного інфантилізму; використання батьками авторитарного стилю та ін. Ці форми виховного впливу свідчать про слабкість педагогічної позиції батьків та негативно позначаються на формуванні вольових якостей у дітей дошкільного віку.

Співпраця батьків і педагогів в організації психологічного розвитку дітей дошкільного віку розпочинається з моменту вступу їхніх дітей до закладу дошкільної освіти і полягає у реалізації таких форм роботи: підтримки адаптаційних якостей дошкільників шляхом дотримання правил, принципів і вимог дошкільного закладу; допомога у засвоєнні дітьми правил життя в групі, щоденного розпорядку та режиму дня; демонстрація взірців організаційної поведінки з боку батьків і вихователів; обмін між батьками та вихователями інформацією щодо особливостей розвитку дитини; організація спільних активностей, спрямованих на формування організаційно-вольових якостей у дітей.

2, Дані емпіричного дослідження дали змогу зробити висновок про рівень, особливості самоорганізованості у батьків та їх вплив на особистісний розвитк їхніх дітей. Для дослідження було використано методи дослідження батьківської самоорганізованості (автори Л.Мацко, М.Прищак і Т.Первушина); типу батьківського ставлення (автори А.Варга і В.Столін); мотиваційних чинників і здатності до планування виховних впливів (автор А.Файзулаєва); навичок вольової організації поведінки (автор А.Хохлова); особливостей емоційного вигорання (автор В.Бойко). Емпіричне дослідження самоорганізованості у батьків, котрі виховують дошкільників, уможливило отримати такі результати:

Більшості батьків (43%) властиві середні рівні самоорганізованості. Їхні вольові якості сформовані на достатньому рівні, вони здатні виокремити цілі виховання, періодично залучають своїх дітей до режимних моментів,

виявляють наполегливість у батьківсько-дитячих стосунках. В організаційному плані більшість батьків схильні до авторитарної гіперсоціалізації, значна частина у вихованні використовують типи «прийняття», «кооперації», «симбіозу».

Збереженими є показники за шкалами осмисленості мотиваційних тенденцій, ціннісно-сислової організації, значеннєвої насиченості, реалістичності, рішучості у ситуаціях виховання, вибору ефективних стратегій виховного впливу, самостійності і готовності здійснювати виховну діяльність без опори на сторонню допомогу, прийняття правильних рішень стосовно власних дітей і сім'ї. Посиленої уваги потребують організація виховної діяльності, наполегливість, самовладання, ієрархічність та інтегрованість мотиваційних тенденцій, емоційна стійкість, ситуативна незалежність, здатність до ефективної самоорганізації, систематичність.

Результатами недостатньої самоорганізованості є високі результати за факторами «напруження»; «виснаження», що вказує на схильність до емоційного вигорання батьків, які виховують дітей дошкільного віку. Втім, показники за фактором «резистенція» засвідчують те, що вони здатні проявляти опірність, використовуючи індивідуальні стратегії самоорганізації.

Формувальний експеримент полягав у розробленні програми та методики формування самоорганізованості у батьків, які виховують дітей дошкільного віку. У програмі формування самоорганізованості виділено:

напрями роботи (розвиток та корекція самоорганізованості у батьків, формування у них мотивації щодо виховання самоорганізованості у своїх дітей; аналіз виховного процесу з точки зору організаційної спрямованості; підвищення батьківської стресостійкості під час виховної діяльності);

принципи роботи (єдність психологічної діагностики і корекції; гуманістична зорієнтованість батьківського виховання; сформованість базових орієнтирів у питаннях виховання, що стосуються батьківської компетентності; інтеграція виховних і психологічних впливів; сприятлива емоційна атмосфера у родині; єдність батьківських і педагогічних зусиль).

психологічні умови (батьківська готовність до виховних впливів, спрямування на ціннісно-сміслові тенденції у вихованні дітей, вміння обирати стратегії виховного впливу, самостійність у прийнятті рішень стосовно стратегій виховання);

методи психологічної роботи (релаксаційних, інтерактивних, психоаналітичних, артотерапевтичних, ігрових, поведінкових та ін. психологічних технік).

Запропонована методика передбачає розроблення технології формування самоорганізованості у батьків та їхніх дітей, яка реалізується у вигляді тренінгу батьківської компетентності. Цільовою групою є батьки, котрі виховують дітей дошкільного віку. Формою роботи – групова, тривалість психологічної роботи 9 занять, які проводяться у три етапи циклами по 3 заняття. Тривалість кожного заняття – 2 години.

Ефективність цієї методики повною мірою підтверджена результатами емпіричного дослідження, на основі якого визначено проблемні сторони батьківської виховної діяльності. Її реалізація дасть змогу оптимальною мірою сформувати навички самоорганізованості у батьків, що уможливить продуктивно їм здійснювати виховні впливи стосовно їхніх дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аллен Д. Як упорядкувати справи. Мистецтво продуктивності без стресу. Київ : КМ-Букс, 2018. 392 с.
2. Алексеєнко Т.Ф. Тенденції трансформації виховної функції сім'ї та основні пріоритети сучасної державної політики у захисті прав дитини в Україні. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2016. Вип. 20 (1). С. 25-35.
3. Алексеєнко-Лемовська Л.В. Складники професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти: педагогічна майстерність, педагогічна творчість. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2019. Вип. 69. С. 5–9.
4. Андрущенко В.П., Андрущенко Т.В., Савельєв В.Л. Конституціоналізація освітнього простору Європи: аксіологічний вимір. К.: Леся, 2014. 288 с.
5. Андрущенко Т.К. Шляхи удосконалення професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних закладів в системі післядипломної освіти. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки*. 2009. Вип. 51. С. 236–239.
6. Аніщук А.М. Підготовка майбутніх вихователів до здійснення соціалізації дошкільника. *Наукові записки. Сер.: «Психолого-педагогічні науки»*. 2009. Вип. 6 (2). С. 231–234.
7. Аронова Р.С. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців дошкільного виховання у педагогічних коледжах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Класичний приват. ун-тет. Запоріжжя, 2016. 263 с.
8. Артемова Л.В., Косенко Ю.М. Модель ступеневої підготовки фахівця дошкільної освіти у вищих навчальних закладах. *Психолого-педагогічні проблеми підготовки вчительських кадрів в умовах трансформації суспільства*. 2000. Вип. 1. С. 84–86.
9. Бадіца М.В. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних

- закладів до професійно-творчої діяльності засобом продуктивної технології. *Наука і освіта*. 2015. Вип. 6. С. 5–10.
10. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / за заг. ред. А. М. Богуш. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
 11. Балаєва К.С. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до застосування інноваційних технологій у професійній діяльності: монографія. Чернівці : Місто, 2018. 296 с.
 12. Біленька Г.В. Вихователь дітей дошкільного віку: становлення фахівця в умовах навчання: монографія. Київ : Світоч, 2006. 304 с.
 13. Богініч О.Л., Борисова О.Л., Загарницька І.І. Підготовка вихователя до розвитку особистості дитини в дошкільному віці: монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2009. 310 с.
 14. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї : курс лекцій. Київ: МАУП, 2001. 96 с
 15. Борин Г.В. Організаційно-педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до роботи з батьками дітей раннього віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Терноп. нац. пед. ун-т ім. В.Гнатюка. Т., 2009. 20 с.
 16. Вільчковський Е.С., Денисенко Н.Ф. Організація рухового режиму дітей у дошкільних навчальних закладах. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 128 с.
 17. Власова О.І. Педагогічна психологія: навч. посіб. Київ: Либідь, 2015. 400 с.
 18. Волкова Н.П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 616 с.
 19. Гончарук Н.М. Перші кроки у дитячому садку: психолого-педагогічні проблеми адаптації : навч.-метод. посібн. Кам'янець-Подільський : Друк-Сервіс, 2014. 140 с.
 20. Давкуш Н.В. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до прогностичної діяльності: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Крим. гуманіт. ун-т. Ялта, 2011. 20 с.
 21. Дичківська І.М. Основи педагогічної інноватики : навч. посіб. Рівне : Зелент, 2001. 222 с.

22. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку / за заг. ред. Н. В. Гавриш. Луганськ : Альма-матер, 2006. 368 с.
23. Жаровцева Т.Г. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з неблагополучними сім'ями: автореф. дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. О., 2007. 44 с.
24. Загородня Л.П., Тітаренко С.А. Педагогічна майстерність вихователя дошкільного закладу. Суми: Університетська книга, 2010. 319 с.
25. Залізняк А.М. Підготовка майбутніх вихователів до роботи з батьками з морального виховання дітей старшого дошкільного віку: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т вищ. освіти АПН України. К., 2009. 20 с.
26. Зданевич Л.В. Системно-структурна концептуальна модель підготовки майбутніх вихователів ДНЗ до професійної діяльності. *Професійна педагогічна освіта: системні дослідження: монографія* / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2015. С. 173–193.
27. Зданевич Л. В., Цегельник Т. Підготовка майбутніх вихователів до формування позитивних міжособистісних взаємин та навичок спілкування дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами. *Освітні обрії*. 2020. Вип. 1 (50). С. 160–163.
28. Кампов С. Співпраця сім'ї та дошкільного закладу у вихованні дітей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер.: Педагогіка. Соціальна робота*. 2016. Вип. 2. С. 93–96.
29. Карнаух Л. Особливості соціалізації дітей дошкільного віку в умовах сучасного соціального середовища. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2012. Вип. 40. С. 110–114.
30. Книга для батьків. Посібник до тренінгового курсу «Підготовка кандидатів у прийомні батьки та батьки-вихователі» / авт. кол.: Т.Ф. Алексеєнко, І.Д. Зверева, Г.М. Притиск та ін. Київ : Наук. світ, 2006. 496 с.

31. Ковалевська Н. В. Підготовка майбутніх вихователів до формування самостійності у дітей дошкільного віку у сучасних умовах. «*Освіта і наука в умовах глобальних трансформацій*»: матеріали Всеукр. наук. конф. (м. Дніпро, 24-25 листопада 2017 р.). Дніпро: Охотнік, 2017. С. 124–126.
32. Ковалевська Н.В. Професійна підготовка студентів факультетів дошкільної педагогіки до роботи у сім'ях: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. К., 2007. 18 с.
33. Кожина А. Психолого-педагогічна допомога родині в адаптації дитини до умов дитячого садка. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2020. Вип. 6. С. 20–28.
34. Колосова Н.М. Підготовка майбутніх вихователів до педагогічної підтримки дітей дошкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Крим. гуманіт. ун-т. Ялта, 2012. 19 с.
35. Коновальчук І.І. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти на засадах компетентнісного підходу: теоретичний аналіз. *Науковий вісник Чернівецького університету. Сер.: Педагогіка та психологія*. 2015. Вип. 764. С. 65–72.
36. Концепція розвитку дошкільної освіти на 2010–2016 рр. *Дошкільне виховання : науково-педагогічний журнал для майбутніх вихователів і батьків*. 2010. Вип. 2. С. 15–17.
37. Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konserciji-rozvitkupedagogichnoyi-osviti> (дата звернення 14.03.2023).
38. Косенчук О. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в процесі фахової підготовки. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2019. Вип. 1. С. 71–77.
39. Куліш Р.В. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до професійної діяльності. *Науковий вісник МНУ імені В. О.*

- Сухомлинського. Сер.: Педагогічні науки. 2015. Вип. 1.45 (106). С. 73–77.*
40. Лугіна О.В. Підготовка майбутніх вихователів у системі дошкільної освіти України: теоретичний аспект. *Вісник Черкаського університету. Сер.: «Педагогічні науки». 2017. Вип. 2. С. 88–93.*
41. Ляпунова В.А. Структурування змісту професійної підготовки вихователів до формування толерантності у дітей дошкільного віку. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Сер.: Педагогічні науки. 2016. Вип. 135. С. 100–104.*
42. Мельник Н.І. Європейські тенденції в модернізації професійної підготовки педагогів дошкільної освіти в Україні. *Інноватика у вихованні. 2018. Вип. 7. С. 27–41.*
43. Мельник Н.І. Концептуальні засади формування професійної компетентності фахівців дошкільної освіти в Німеччині. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. 2012. Вип. 3 (6). С. 168–181.*
44. Мельник Н. Підготовка педагогічних кадрів для дошкільної освіти у США. Порівняльно-педагогічні студії. 2012 . Вип. 2 (12). С. 81–87.
45. Миськова Н.М. Сучасні підходи до підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Народна освіта. 2018. Вип. 2. С. 11–17.*
46. Москальова А.С. Саморегуляція як чинник попередження професійних криз особистості. Київ : НАПН України, ДВНЗ «Ун-т менеджменту освіти», 2019. 60 с.
47. Мороз-Рекотова Л.В. Професійно-комунікативна культура вихователя закладу дошкільної освіти як наукова проблема. *Імідж сучасного педагога: електрон. наук. фаховий журнал. 2019. Вип. 1 (184). С. 12–18.*
48. Олійник В.В., Даниленко Л.І. Професійне зростання педагогічних працівників: організаційно-педагогічний аспект. *Методист. 2013. Вип. 3. С. 2–5.*
49. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.

50. Підкоритова В.С. Сучасна діагностика і лікування в психіатрії. Доктор-Медіа. Київ. 2011. 218 с.
51. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка: навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. Київ : Академвидав, 2004. 456 с.
52. Про дошкільну освіту: Закон України від 01.01.2021 р. № 2628-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text> (дата звернення 14.01.2023 р.).
53. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013. URL: <http://www.president.gov.ua/ru/documents/15828.html> (дата звернення 02.11.2022 р.).
54. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38–39. С. 5.
55. Сайко Н.О. Професійно-педагогічна підготовка майбутніх вихователів до соціалізації дітей дошкільного віку: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т пед. і псих. проф. осв. АПН України. К., 2004. 19 с.
56. Сингаївська І.В. Соціально-психологічний тренінг особистісного зростання як метод розвитку життєвої компетентності особистості. *Кроки до компетентності та інтеграції в суспільство*. 2000. С. 122–125.
57. Тарасенко Г.С. Дослідницька складова професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. 2012. Вип. 5 (48). С.67–72.
58. Теличко Т.В. Психолого-педагогічний супровід професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Сер. 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. Вип. 73 (2). С. 88–91.
59. Удот В.Ф. Обґрунтування структури та індикаторних показників

- готовності майбутнього вихователя закладу дошкільної освіти до взаємодії з родинами учасників бойових дій. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. Вип. 62. С. 223–227.
60. Чорна О.Г. Інтеграційні тенденції в процесі підготовки майбутнього фахівця. *Збірник наукових праць К-ПНУ імені Івана Огієнка. Сер.: педагогічна*. 2010. Вип. 16. С. 122–124.
61. Юрик Н.Є. Самоменеджмент : курс лекцій. Тернопіль : ТНТУ імені Івана Пулюя, 2015. 89 с.
62. Юрчук О.І. Педагогічні умови підготовки майбутніх вихователів до здійснення рухового режиму в дошкільних навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Рівнен. держ. гум. ун–тет. Рівне, 2019. 279 с.
63. Allimuthu N., Annadurai R. Study of Teaching Competency among B.Ed. Trainees. *Shanlax International Journal of Education*. 2018. № 6. P. 2–15.
64. Auliya M., & Nurwidawati D. Hubungan kontrol diri dengan perilaku agresi pada siswa SMA Negeri 1 Padangan Bojonegoro. *Character*. 2014. №2. P.1–6.
65. Baumert J., Kunter M. Stichwort: Professionelle Kompetenz von Lehrkräften [Teachers' professional competence]. *Zeitschrift für Erziehungswissenschaft*. 2006. № 9 (4). P. 469–520.
66. Chandra A., & Angin A.P. Hubungan perhatian orang tua dan iklim sekolah dengan disiplin pada siswa SMP N 2 Padang Tualang Kabupaten Langkat. *Jurnal Psychomutiara*. 2017. №11 P. 1–14.
67. Desimone L.M. Improving impact studies of teachers' professional development: toward better conceptualizations and measures. *Educational Research*. 2019. № 38(3). P. 181–199.
68. Edwards R., Nicoll K. Expertise, competence and reflection in the rhetoric of professional development. *British Educational Research Journal*. 2006. № 32. P.115–131.

69. Epstein R.M., Hundert E.M. Defining and assessing professional competence. *American Medical Association*. 2012. № 87(2). P. 226–235.
70. Ibuka M. After three is already late. Publisher: Alpina non-fiction, 2019. 183 p.
71. Kazantseva L., Moroz-Recotova L. Professional and communicative culture of a pre-school education establishment teacher: diagnostics of the formation level. *The Actual Problems of the World Today*. 2019. Vol. 2. P. 80–98.
72. Mareike K. The Development of Teachers' Professional Competence. Cognitive Activation in the Mathematics *Classroom and Professional Competence of Teachers*. 2013. № 8. P. 63–77.
73. Melnychuk I. N. Integration of general scientific approaches towards formation of professional competence of future doctors. *European Humanities Studies: State and Society*. 2016. № 1. C. 291–301.
74. Mitra A. Interdisciplinary training of creativity basis to the students of medical sciences in the country. *Journal of Advances in Medical Education (JAMED)*. 2018. Vol.1 (2). P. 16–21.
75. Mulder M. Conceptions of Professional Competence. *International Handbook of Research in Professional and Practice-based Learning*. 2014. № 3. P. 107–137.
76. Oser F.K., Achtenhagen F., Renold U. Competence oriented teacher training. Old research demands and new pathways. Rotterdam, the Netherlands: Sense. 2006. 510 p.
77. Pantic N., Wubbels T. Teacher competencies as a basis for teacher education: Views of Serbian teachers and teacher educators. *Teaching and Teacher Education*. 2010. № 26. P. 694–703.
78. Roelofs E., Sanders P. Towards a framework for assessing teacher competence. *European Journal of Vocational Training*. 2007. № 40 (1). P. 123–139.
79. Selvi K. Teachers' Competencies. *International Journal of Philosophy of Culture and Axiology*. 2010. №. 1. P. 167–175.

80. Stover J.B. Predicting academic achievement: The role of motivation and learning strategies. *Problems of Psychology in the 21st Century*. 2014. №.8. P. 71–84.
81. Suprewicz J. Wiedza o społeczeństwie od A do Z. Repetytorium. Warszawa 2005.
82. Telichko T. Organization and analysis of results of research and experimental work on formation of professional competence of future educators of educators. *Pedagogy and Education Management Review (PEMR)*. 2020. Is. 2. C. 117–123.
83. Tierney J., Baumeister R.F. The power of bad: and how to overcome. London : Penguin Books, 2019. 318 s.
84. Zbigniew t. Socjologia rodziny w Polsce. Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjologiczny.2020. Zesz. 3-4. P.89–96.